

6. Річинський А. До щастя, слави і свободи (редакторська підготовка П. Мазура та А. Гудими). *Матеріали VIII Міжнародних Річинських читань*. Київ-Кременець, 2012. С. 221–260.
7. Кравчук О. Арсен Річинський «Проблеми української релігійної свідомості»: історія і сучасність. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2020. № 2(54). С. 87–93.

Марія МИГАЛЕВИЧ

здобувачка вищої освіти третього
(освітньо-наукового) рівня
кафедри історії України, археології
та спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

ЛИСТИ ТИТА РЕВАКОВИЧА ДО АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛА ДОСЛІЖЕННЯ ЦЕРКОВНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНЦІВ БРАЗИЛІЇ

Початок ХХ ст. позначився масштабними хвилями української еміграції, зокрема до Бразилії. Люди залишали рідну землю в пошуках кращого життя, однак разом із матеріальними труднощами стикалися з ще одним викликом: потребою зберегти національну, релігійну та культурну ідентичності в умовах чужого середовища. Надзвичайно важливою постаттю для українських діаспорян став митрополит Андрей Шептицький. Його зусилля у сфері духовного наставництва, освіти та допомоги емігрантам сприяли збереженню самобутності українців за межами Батьківщини.

На тлі сучасних міграційних викликів та зростаючої ролі української діаспори у світі, вивчення досвіду початку ХХ століття стає особливо важливим. Воно допомагає не лише осмислити минуле, а й знаходити моделі підтримки українців за межами Батьківщини сьогодні.

Пастирське послання Андрея Шептицького «Канадійським Русинам», опубліковане також у «Бразилійському Місіонарі», заклиало українців зберігати мову, звичаї й обряд, не соромитися своєї національної ідентичності, а натомість відкрито її визнавати. «Не забувайте мови, яку Вам як наслідство передали діди і прадіди. Сильно держіться добрих українських звичаїв. Не стидайтеся ні своєї мови, ні свого обряду, але голосно їх визнавайте і як українці старайтеся вашою поведінкою, щоб вам самим і народу признання і пошану між людьми здобути», – так владику звертався до вірян з Америки [1, с.600].

Ініціативи митрополита А. Шептицького стали каталізатором організованої роботи з емігрантами. Саме він заснував у 1907 р. у Львові

Товариство св. Рафаїла, яке координувало допомогу емігрантам із Галичини та Буковини [2, с. 67]. Товариство забезпечувало поради, інформацію, а також супровід переселенців у Бразилії.

Важливою фігурою в діяльності Товариства св. Рафаїла був Тит Ревакович – радник Крайового суду у Львові, знаний знавець еміграційної проблематики. Його обрано головою Виділу Товариства, і він обіймав цю посаду до початку Першої світової війни [2, с. 68]. Під його керівництвом організація досягла значного розмаху: проводила інформаційну роботу, видавала публікації, організовувала мережу довірених осіб для допомоги емігрантам у портах, на вокзалах та в місцях поселення.

Т. Ревакович допомагав русинам зі штату Парана вести комунікацією з владиною. У його епістолярній спадщині збереглося три листи, адресовані А. Шептицькому. Там описуються проблеми діаспори, яка прохала митрополита про допомогу.

Перший лист від 18 листопада 1903 р. був зверненням «Паранського комітету» з проханням пролобіювати у Римській курії реформи, які змінили б становище греко-католицької церкви і покращили становище вірян з американської діаспори [3, арк. 19]. Друге послання від 25.06.1905 р. написане Титом Реваковичем на прохання українців зі штату Парана: вони просили надіслати більше священників і сестер-служебниць для виховання дітей [4, арк. 61]. Третій лист Ревакович написав у відповідь на звернення діаспорян з Прудентополіса, які хотіли, щоб митрополит пожертвував кошти на освіту, та знову прохали про сестер-служебниць [5, арк. 59].

У листах, надісланих до митрополита А. Шептицького, дуже добре видно, з якими труднощами стикалася українська діаспора. Насамперед владику просили надіслати більше греко-католицьких священників, адже представників духовенства було дуже мало, всього четверо, одному з яких Святий Престол наказав переїхати до Аргентини [6, с. 13]. Ситуацію ускладнювала ще й заборона від Римської курії: одруженим священникам не дозволялося служити в Південній Америці. Через те багато українців у Бразилії помирали без церковних таїнств, або переходили під вплив польського духовенства. Тит Ревакович наводив свідчення Василя Вальковича з Жангади: за 12 років українці мали лише 12 богослужінь рідною мовою [6, с. 14]. Тому емігранти просили, щоб Шептицький отримав від Римської курії дозвіл служити греко-католицьким священникам, незважаючи на подружній стан [3, арк. 19 зв.].

Доказом того, наскільки в Римі не знали і не розуміли українців є те, що українські діаспоряни просили, щоб їх справи перестали розглядати в «Congregatio do propaganda fide», адже «ми, Русини, не є поганями, тільки християнами католиками від 1000 літ» [3, арк. 20]. Йдеться про Священну

Конгрегацію пропаганди віри (лат. *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*), яка покликана була євангелізовувати некатолицькі народи, саме вона відповідала за католицькі церкви східного обряду.

Проблемою також була відсутність єпископств. «В Америці є нинька до 500000 душ Русинів-українців-католиків! Для чого ж би не мала сьв[ята] Апостольська Столиця установити для цілої Америки тільки трох русько-католицьких Єпископів, котрих самі Американські Русини удержувати будуть!», – писали представники «Паранського комітету» у листі від 18 липня 1903 р., укладеному Титом Реваковичем [3, арк. 21].

Найбільше українська діаспора просила А. Шептицького відправити в Бразилію сестер-служебниць, які могли б навчати дітей. Життя дорослих минало в постійній роботі: доводилося працювати за безцінь на плантаціях, а якщо вони бажали мати власну землю, то мусили викорчувувати праліси і з нуля будувати свій побут та господарство [8, с. 67]. Згодом додалися заробітки на залізниці, коли під час важкої праці доводилося остерігатися нападів місцевих племен, у сутичках з якими людські втрати були не рідкістю [8, с. 68]. Тому старше покоління не могло присвячувати багато уваги освіті та вихованню нащадків. «Але наші слабосилі діти тут позбавлені духовної пищі. Звичайно, батьки через рік більше сут по за домом, як дома, бо мусят ходити по далеких роботах, (...) а матери полишаючи ся дома, мають на голові господарство і діти. Не можуть про то ні батьки, ні матери того так великого Господом Богом наложеного обов'язку виконати, щоби діти свої добре виховати» [4, арк. 62], – у словах листа діаспорян від 25.06.1905 р. звучить тривога й болісне усвідомлення відповідальності за майбутнє покоління. Цей заклик є свідченням того, як українці, навіть на чужині, прагнули зберегти свою віру, мову і культуру.

А. Шептицький зголосився на прохання українців Прудентополіса, яке збережене у листі від 29.06.1905 р. Він погодився надіслати їм допомогу розміром 1000 злотих ринських і відправити до них трьох сестер-служебниць. Але монахині не могли прибути в Бразилію негайно: їх потрібно було підготувати, тому українські діти як мінімум до 1906 р. мусили залишатися без належної освіти [5, арк. 59].

Листи, адресовані Шептицькому, розкривають спектр проблем, з якими стикалася українська громада в Бразилії: нестача священників, відсутність релігійної опіки, ізолюваність, складні умови праці, занепокоєння щодо виховання дітей.

Ці звернення свідчать про високу свідомість діаспори – попри складні побутові умови, українці прагнули не лише вижити, а й передати дітям мову, віру та культуру. Реакція митрополита на ці прохання демонструє не лише

пастирську чуйність, а й стратегічне бачення – він розумів, що без духовної та освітньої підтримки громади втратять зв'язок із національними витоками.

Таким чином, досвід початку ХХ ст. залишається цінним і сьогодні. У час, коли мільйони українців опинилися за межами Батьківщини, звернення до спадщини А. Шептицького дає розуміння того, як можна плекати національну єдність навіть у розсіянні – через віру і освіту.

Список використаних джерел

1. Закревська Я. Роль «Просвіти» у збереженні національної самобутності українців Бразилії. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2010. Вип. 19. С. 596–601.
2. Франків І. Товариство св. Рафаїла у Львові. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 67–72.
3. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). Ф. 664. Оп. 1. Од. зб. 4. Арк. 19–21 зв.
4. ЦДІАЛ України. Ф. 664. Оп. 1. Од. зб. 4. Арк. 61–62.
5. ЦДІАЛ України. Ф. 664. Оп. 1. Од. зб. 4. Арк. 59–60.
6. Ревакович Т. До відомости емігрантів руських, що їдуть до держави Парана в Бразилії. Львів, 1908. 16 с.
7. Феленчак Ю. Б., Valdir Gregory, Hevelyn Priciely Ghizzi. Українська діаспора в Бразилії: історія та особливості формування. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип. 39. С. 64–71.

Роман ЗУБИК

учитель історії Тернопільської
загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів
№ 20 імені Руслана Муляра

Тернопільської міської ради Тернопільської області

РОЛЬ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО У РОЗВИТКУ ОСВІТИ ТА ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНЦІВ

Андрей Шептицький належав до давнього українського роду. Формувався як особистість в Австро-Угорській імперії, вивчав філософію, теологію, право [1, с. 1–2]. Був активним та свідомим українцем – напевно, не було ділянки суспільного життя, у якій Андрей не брав би участі. А. Шептицький, митрополит Галицький, очолював Українську Греко-Католицьку Церкву з 1901 до 1944 рр. Від самого початку свого служіння він прагнув піднести рівень освіти та моральності духовенства. Особливу увагу приділяв Львівській духовній семінарії – місцю виховання майбутніх богословів, духовних провідників і народних учителів [5, с. 2–3]. Він регулярно відвідував заклад, спілкувався з викладачами та студентами, відбирав обдарованих і скеровував їх